
ODNOSI S JAVNOSTIMA

Pregledni rad
UDK 323.28:327.88
316.77
(31-50)
Priljeno: 19. travnja 2012.

*Zoran Tomić, Ilija Musa, Marijan Primorac**

Terorističke organizacije kao akteri političke komunikacije

Sažetak

Internet je dominantan komunikacijski kanal terorističkih organizacija u komunikaciji s javnošću. Pored njega, utvrđeno je da terorističke organizacije u posljednje vrijeme sve češće koriste i druge komunikacijske kanale. Televizija, radio i tisak uz internet služe im za slanje informacija što široj publici u cilju zastrašivanja, iznuda, prijetnji, kao i za animaciju i novačenje budućih terorista. U radu se vidi da su teroristi i njihove organizacije ne samo ovladali specifičnostima medija, nego su razvili i nove, sofisticirane, tehnike komuniciranja s medijima. U radu se na primjerima iz prakse pokazuje u kojim situacijama terorističke organizacije komuniciraju kodiranim porukama, kada koriste koji komunikacijski kanal i na koji način mediji prenose njihove poruke.

Ključne riječi: terorističke organizacije, komunikacija, mediji, politika, poruka.

*Zoran Tomić je doktor znanosti i izvanredni profesor Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, Bosna i Hercegovina, e-mail: zoran.tomic@sve-mo.ba; Ilija Musa je doktor znanosti i docent Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, Bosna i Hercegovina, e-mail: ilija.musa@ffmo.ba; Marijan Primorac je student doktorskog studija i asistent Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, Bosna i Hercegovina, e-mail: mprimorac2@yahoo.com

PUBLIC RELATIONS

Review
UDK 323.28:327.88
316.77
(31-50)
Received: April 19th, 2012

*Zoran Tomić, Ilija Musa, Marijan Primorac**

Terrorist organisation as actors of political communication

Summary

The Internet is the dominant channel of communication of terrorist organisations in communicating with the public. Beside him, it was found that terrorist organisations have been recently increasingly use other communication channels. Television, radio, newspapers by Internet use to send informations to as wide audience for the purpose of intimidation, extortion, threats, as well as animation and recruitment of future terrorist. The paper shows that terrorists and their organisations not only mastered the specifics of the media, but have developed a new, sophisticated, techniques of communicating with the media. On the practical examples the paper showing in which situations terrorist organisations communicate coded messages, and which communication channels are used for sending different types of messages.

Key words: terrorist organisation, communication, media, politic, message

* Zoran Tomić has a PhD and he is an associate professor at Faculty of Philosophy, University of Mostar, Bosnia and Herzegovina, e-mail: zoran.tomic@sve-mo.ba; Ilija has a PhD and he is an assistant professor at Faculty of Philosophy, University of Mostar, Bosnia and Herzegovina, e-mail: ilija.musa@ffmo.ba; Marijan Primorac is a PhD student and assistant at Faculty of Philosophy, University of Mostar, Bosnia and Herzegovina, e-mail: mprimora2@yahoo.com

Uvod

Terorizam je danas opća, globalna opasnost za slobodni i demokratski svijet. Koristeći van ustavne metode djelovanja teroristi izazivaju strah, užas, stravu, primjenjuju nasilje sve do fizičkog uništenja ne samo protivničkih političkih ciljeva već i civile i materijalna društvena dobra. Teroristi i terorističke organizacije pored metoda nasilja razvili su modernije sustave upravljanja medijima i počele su koristiti većinu tehnika koje primjenjuju i stručnjaci odnosa s javnošću.

Da bi ostvarili svoje ciljeve, teroristi moraju steći pristup medijima, a u tomu im značajno pomaže zanimljivost njihovih aktivnosti za širu javnost. To znači da terorizam ima vrijednost vijesti i kao takav može se upotrijebiti kao sredstvo privlačenja medijske, a time i političke javnosti.

Teroristi koriste gotovo sve kanale komuniciranja, od elektroničkih medija, tiska do Interneta. Globalna mreža danas je najvažniji komunikacijski kanal terorističkih organizacija. Internet je toliko važan u komunikaciji terorista da danas možemo reći da je na sceni tzv. virtualni rat. Terorističke organizacije koriste globalnu mrežu ne samo za vođenje psihološkog rata ili širenja propagande, već i za regrutiranje novih članova, prikupljanje financijskih sredstava, istraživanje, koordiniranje akcija i dr. Na internet stranicama, primjerice Al Qaide, mogu se naći i upute za otmice, upute za sve vrste eksploziva, upute za improvizirane auto-bombe, otrove, pogubljenja i drugo. Komunikacija unutar organizacija i pojedinaca najčešće nije otvorena, već najčešće kodirana.

U djelovanju terorista mogu se otkriti i razne, sofisticirane tehnike komuniciranja. Teroristi se, danas, koriste anonimnim pozivima na televiziji, anonimna telefonskim dojavama i prijateljima, e-mailom; faks porukama, usmenim pozivima i obraćanjima (agencijama, televiziji, novinama), video-snimke prikazanim na televiziji i na Internetu, pismima, zvučnicima (postavljeni u izbjeglički logor), izjavama u medijima itd. Organizacijom komuniciranja s medijima bave se glasnogovornici terorističkih skupina, informativni centri, pojedinci i dr.

Definiranje pojmova terorizam i politička komunikacija

Razmatranje pojma teroristički odnosi s javnošću započet ćemo definiranjem pojmova: teror, terorizam i odnosi s javnošću. Treba istaknuti da u suvremenoj literaturi postoji više definicija ovih pojmova. Prema Rječniku stranih riječi Bratoljuba Klaića (1988:1345) teror je zadavanje straha, izazivanje straha, trepeta, užasa, strave, jeze; primjena nasilja sve do fizičkog uništenja protivnika. Terorizam je vršenje terora, vladanje zastrašivanjem, tiranija, uništenje protivnika najokrutnijim sredstvima (progoni, ugnjetavanje, ubijanja). Prema Općoj enciklopediji JLZ (1982:191) terorizam je način borbe pojedinaca, političkih skupina i organizacija protiv postojećih društveno-političkih poredaka i političkih sustava zasnovan na primjeni organiziranog nasilja: atentati, ubijanje predsjednika država i političkih sustava, vladajućih klasa, napadi na društvena dobra, sabotaze i dr. Oxford English Dictionary definira terorizma kao vladavinu zastrašivanjem, kakvo je provodila stranka na vlasti u francuskoj za vrijeme revolucije 1789-1794. Politika koja ima za svrhu da terorom uništi one protiv kojih se primjenjuje; upotreba metoda zastrašivanja; činjenica primjene terora ili stanje podvrgnutosti teroru. Terorista je politički termin: primjenjuje se za jakobince i njihove predstavnike i stranačke pripadnike u francuskoj revoluciji, posebno za one koji su povezani sa sudovima u toku vladavine terora; svatko tko pokušava da nametne svoje stavove sustavom zastrašivanja. Paul Wilkinson u knjizi Terorizam protiv demokracije (2002:29) definira terorizam kao sustavnu uporabu zastrašivanja u svrhu prisile. Koristi se da bi se stvorila i iskoristila atmosfera straha u većoj ciljnoj skupini od samih žrtava nasilja, da se promovira kao načelo, kao i da se meta natjera na pristanak na zahtjev terorista. Bruce Hofmann u knjizi Unutar terorizma, (2000:32) navodi činjenicu kako američki State Department u poglavlju 22 kodeksa SAD definira terorizam kao «politički motivirano nasilje s predumišljajem koji se vrši protiv neborbenih ciljeva od strane podnacionalnih skupina ili tajnih agenata, obično s namjerom da se utiče na javno mišljenje». Pored State Departmenta i američki FBI definira terorizam kao "nezakonitu uporabu sile ili nasilja protiv osoba ili imovine u cilju zastrašivanja neke vlade,

civilnog stanovništva ili nekih drugih segmenata, a radi promoviranja političkih ili društvenih ciljeva".¹

Kako ističe britanski profesor B. McNair, svaka bi knjiga o političkoj komunikaciji trebala početi priznanjem kako se taj termin pokazao jako teškim za bilo kakvo precizno definiranje. Ipak, razmotrene opće karakteristike političke komunikacije pomažu nam da lakše shvatimo definiciju političke komunikacije.

R. Denton i G. Woodward političko komuniciranje definiraju kao "javnu raspravu o određivanju izvora javnosti (prihodi), službeni autoritet (kome su date ovlasti da napravi legalne, zakonodavne i izvršne odluke) i službene sankcije (što država nagrađuje ili kažnjava)"(1990:14). Autori smatraju da takav diskurs pronalazi svoj put u život nacije, države ili zajednice kada postoji konflikt između konkurentnih interesa o tome što će značiti "službeni" položaj raznih državnih agencija. U najboljem slučaju, jezik političke komunikacije je vrijedan posrednik koji zamjenjuje ukorijenjene nasilne sukobe i čini mogućim promjenu poretka.

Profesor B. McNair sa sveučilišta u Stirlingu je značajno pojednostavio svoju definiciju u odnosu na Dentona i Woodwarda. On ukazuje da se političko komuniciranje odnosi na "svrhovitu komunikaciju u politici". (2003:12) To uključuje:

1. sve oblike komunikacije kojima se služe političari i drugi politički akteri u svrhu ostvarivanja specifičnih ciljeva;
2. komunikaciju koju prema nekim akterima usmjeravaju nepolitičari, kao što su birači i novinski kolumnisti;
3. komunikacija o tim akterima i njihovim aktivnostima kakva se pronalazi u izvješćima, uvodnicima i drugim oblicima medijske rasprave o politici.

Ukratko, McNairovom definicijom obuhvaćen je "sav politički diskurs". Pod političkom komunikacijom on ne misli "samo na verbalne i pisane iskaze nego i na vizualna sredstva označavanja kao što su odjeća, šminka, frizura i dizajn logotipa, tj. sve elemente komunikacije za koje se može reći da tvore politički 'imidž' ili identitet". (2003:12)

C. A. Smith ističe da "politička komunikacija nije samo vladina komunikacija. (1994:1) Kada gledate vijesti, čitate političku naljepnicu na automobilu, smijete se političkoj šali, razmatrate sukobljene političke

¹ www.terrorism.com

stavove ili izjavite nešto da nije pravo, vi se uključujete u političku komunikaciju”. Prvo morate razumjeti prirodu ljudske komunikacije. Samo se tada možete, prema Smithu, značajki okrenuti uporabi komunikacije u političkoj aktivnosti.

Profesor komunikacija na sveučilištu u Sjevernoj Karolini Murray J. Edelman shvaća političko komuniciranje kao spektakl, te kao svjesnu ili podsvjesnu konstrukciju “imagea”, problema i suprotstavljanja. U Edelmanovoj knjizi *Konstrukcija političkog spektakla*, spektakl je “neprekinuto izvješćivanje o novostima, stalno konstruiranje i rekonstruiranje društvenih problema, kriza, neprijatelja i vođa i time stvaranje uzastopnog niza prijetnji i nada”. (2003: 9)

U *Političkom marketingu* dr. Zoran Slavujević navodi da “političko komuniciranje čine procesi razmjene različitih političkih sadržaja u trokutu: vlast – mediji - javno mišljenje, odnosno između tri skupine aktera: političara, novinara i građana. Ono predstavlja najopćiji pojam jer obuhvaća sve vidove komuniciranja bez obzira na oblik vlasti i društvene i političke uvjete u kojima se odvija proces razmjene političkih sadržaja, bez obzira na oblike u kojima se pojavljuju sadržaji i sredstva koja se tom prigodom koriste”. (1999:9)

Terorističke organizacije kao akteri (političke) komunikacije

Paul Wilkinson dakle, definira terorizam kao sustavnu upotrebu zastrašivanja u svrhu prisile, «obično u službi političkih ciljeva» (2002:29). Pišući o akterima političke komunikacije Brian McNair u knjizi *Uvod u političku komunikaciju* (2003:13) kao treću kategoriju nestranačkih političkih aktera navodi terorističke organizacije. Ovaj termin koristi da bi ukazao na skupine koje se koriste terorističkim taktikama-gradskim bombaškim napadima, otmicama aviona, atentatima i otmicama osoba, "kako bi ostvarile svoje političke ciljeve".

Terorističkim skupinama, ističe B. McNair, poput Hamasa, IRA-e, al-Qaida-e, ETA-e i drugih, zajedničko je da ciljeve ostvaruju «izvan ustavnog procesa, uporabom nasilja kao sredstva 'uvjeravanja'». Dakle, ne samo navedene terorističke metode, već i akti slučajna nasilja usmjerenih protiv civilnog stanovništva mogu se shvatiti kao oblik političke

komunikacije, ako joj se svrha poslati određenu poruku skupini simpatizera, podupiratelja ili drugima. U tom smislu, suvremene terorističke organizacije značajno se koriste odnosima s javnošću i tehnikama upravljanja medijima. Terorizam, s tim u svezi, može biti značajan kao komunikativan čin samo ako se publici prenese putem masovnih medija. Ne izvijestili se o terorističkim akcijama one nemaju nikakvo društveno značenje.

Terorizam i mediji

Teroristi i terorističke organizacije razvili su modrene sustave upravljanja medijima i počele su koristiti većinu tehnika koje primjenjuju i stručnjaci odnosa s javnošću. Da bi postigli minimum svojih ciljeva teroristi moraju steći pristup medijima. S druge strane i mediji «trebaju» terorističke aktivnosti jer im oni daju nove (jake) informacije, «privlačne» slike, senzacije, a sve to povećava gledanost ili čitanost medija.² U traženju «kisika publiciteta» stvara se jedan povezan, simbiotičan³ odnos terorista i medija. Iako neki autori⁴ negiraju tezu postojanja simbiotskog odnosa medija i terorizma, evidentno je da sve dok postoje masovni mediji teroristi će tražiti pristup tim medijima, a sve dok postoje terorističke aktivnosti i nasilje, masovni mediji će se boriti za njihovo pokrivanje kako bi održali gledanost ili čitanost, te zadovoljili potrebe publike za novim informacijama. Stoga postoji teza kada se u demokratskom društvu kaže «terorizam», odmah se kaže i «mediji».

Korištenjem masovnih medija teroristi, prema B. Wilkinsonu (2002:192) žele ostvariti četiri glavna cilja:

1. promicati djelo i stvoriti ekstremno snažan strah u ciljnim skupinama;

² Glavne američke TV mreže žestoko se natječu za veći udio u gledanosti i za veći prihod od reklama koji mogu povećati korištenjem jakog interesa za pokrivanje većih terorističkih događaja. Npr. u prva tri tjedna teheranske talačke krize 1979. godine glavne su američke televizijske mreže postigle 18 postotno povećanje gledanosti. Mreže u , te 1979. godine, uspjele osigurati godišnji prihod od 30 milijuna funti za svaki postotni bod povećanja gledanosti.

³ U sociologiji termin simbioza znači međusobnu ovisnost između različitih skupina u društvu kada skupine ne nalikuju jedna drugoj, a njihovi su odnosi komplementarni.

⁴ O tome piše francuski sociolog Michel Wieviorka u knjizi *The Making of Terrorism*, Chicago, 1993.

2. mobilizirati širu potporu za svoj cilj među stanovništvom i međunarodnom javnom mišljenju naglašavajući teme poput pravednosti svog cilja i neizbježnosti pobjede;
3. frustrirati i omesti reakciju vlasti i snaga sigurnosti, (npr. izjavljivanjem da su sve njihove praktične protuterorističke mjere po sebi tiranske i kontraproduktivne;
4. mobilizirati, potaknuti i povećati tijelo svojih stvarnih i potencijalnih pristaša i time povećati regrutiranje, prikupiti nova sredstva i potaknuti dalje napade.

Dakle, da bi ostvarili svoje osnovne ciljeve teroristima je nužno potreban medij masovne komunikacije. S druge strane, za B. McNaira nedvojbeno je da gramatika televizijskih vijesti znači da teroristi imaju vrijednost vijesti i da se može upotrijebiti kao sredstvo privlačenja medijske, a time i pozornosti javnosti na neku političku ideju (2003:170). I ova konstatacija nas ponovno vodi na tezo o simbiozi. Međutim, u stvaranju evidentnog ozračja potrebe i upućenosti jednih na druge bilo bi pogrešno misliti da se mediji i teroristi nalaze u odnosu «prijateljstva».

Teroristi često medijske organizacije, novinare, snimatelje i druge medijske djelatnike vide kao neprijatelje koje treba kazniti ili uništiti. «Oni koji rade u medijima često su bili ciljevi terorističkog nasilja u područjima teških sukoba, poput Italije i Turske u sedamdesetima i Libanona u sedamdesetima i osamdesetima. Neki se novinari i urednici napadaju zbog toga što su na neki način uvrijedili teroristički pokret. Drugima se prijeti i napada ih se u pokušaju sprečavanja u obavljanju nekog detalja terorističkih aktivnosti koji žele prikazati» (Wilkinson 2002:188). Brojni su i drugi primjeri neprijateljskih odnosa terorista i medija. No, koliko god teroristi žele uništiti te medije, oni, čini nam se više, žele manipulirati i eksploatirati slobodne medije u vlastite svrhe. Neosporno je da se tako teroristi žele pojaviti u najgledanijim emisijama kako bi dobili masovan, možda i svjetski publicitet.⁵

Pitanje manipuliranja medijima od strane terorista, stoga se pojavljuje kao ozbiljno društveno pitanje. Stručnjaci za masovne medije, zabrinuti suodnosom i «potrebama» terorizma i masovnih medija ukazuju

⁵ Empirijske studije medijskog pokrivanja otmice zrakoplova TWA na letu Kairo-Rim pokazuju da je NBC posvetila dvije trećine svog ukupnog vremena vijesti o krizi američkih taoca odvedenih u Beirut tijekom sedamnaest dana koliko je otmica trajala. U tom programu taoci su dobili deset puta više pozornosti od terorista u ukupnoj pokrivenosti. Naknadna istraživanja javnog mišljenja pokazala su da 89 posto američke javnosti odobrava medijsko pokrivanje takvih događaja.

na važnost kreiranja strategije medijske borbe protiv terorizma. Postavlja se i pitanje: Što bi mediji mogli, na pozitivan način, učiniti kako bi pomogli u borbi protiv terorizma? P. Wilkinson (2003: 195) odgovara da postoje brojni praktični oblici pomoći koju mediji mogu pružiti u toj borbi:

1. Odgovorno i točno izvještavanje o incidentima može povećati budnost u javnosti, npr. prema neobičnim paketima, sumnjivim osobama ili ponašanju;
2. Mediji mogu prenijeti policijska upozorenja, kao i upute za ponašanje u nekom hitnom slučaju;
3. Mediji s međunarodnom razinom često mogu pružiti vrijedne podatke u pogledu inozemnih pokreta, veza između raznih osoba, terorista i raznih terorističkih organizacija, novih vrsta oružja i mogućih budućih prijetnji, poput planiranja međunarodnog terorističkog «spektakla», ili znakova koji upozoravaju na novu prijetnju;
4. Mediji predstavljaju i prijeko potreban forum za kvalitetne diskusije o društvenim i političkim implikacijama terorizma i razvitku odgovarajućih postupaka i protumjera.
5. Mediji koji visoko cijene demokratske slobode, neprestano će, pravilno i potrebno, podsjećati vlasti na njihove šire dužnosti kako bi osiguralo da odgovor terorizmu bude u skladu vladavinom zakona, poštovanjem temeljnih prava i zahtjevima socijalne pravde.

Dakle, iako su masovni mediji u demokratskom društvu podložni terorističkoj manipulaciji, oni isto tako mogu dati neprocjenjivi doprinos u borbi protiv terorizma, potvrđujući time da oni ne moraju postati instrument terorista, dapače. P. Wilkinson (2003: 195-198) bavi se političkim opcijama u demokratskom društvu u pogledu medijskih reakcija na terorizam. Prema njemu one mogu biti:

1. Politika *laissez-faire*. Ona podrazumijeva da nikakve specifične mjere u pogledu medijskog pokrivanja terorizma ne trebaju biti poduzete, koliko god prekršaj ili opasnost od prekršaja bili ozbiljni. Opasnosti ovakvog pristupa su očite: terorističke organizacije svjesne vrijednosti medija iskoristit će njihovu veliku moć kako bi povećale vlastitu sposobnost stvaranja atmosfere straha i smutnje, kako bi pojačale propagandu i objavile svoje ideje ili natjerale vlasti, kompanije ili bogate pojedince na ustupke ili isplatu otkupnine. U

najmanju ruku pristup *laissez-faire* vjerojatno će potaknuti napade koji život dovode u opasnost i predstavljaju rizik za imovinu.

2. Moguća politička opcija za medijsku reakciju na terorizam je neki oblik cenzure medija ili zakonske regulacije.⁶ U tom smislu neke demokratske zemlje nastoje teroristima uskratiti publicitet u medijima. Takav zahtjev svojevremeno je tražila britanska premijerka Margaret Thatcher. Australaska vlada je 1996. godine najavila nove upute za cenzuriranje filmova i videa. Španjolske su vlasti 1984. godine uvele zakon koji određuje da je potpora i hvaljenje aktivnosti terorista kazneno djelo.⁷ U smislu provođenja ovog zakona španjolski su suci u određenom trenutku dobili ovlasti da zatvore radiopostaje koje se ne pridržavaju zakona.
3. I treća opcija medijske politike u pogledu pokrivanja terorizma je dobrovoljno uzdržavanje. Neke medijske kuće usvojile su smjernice⁸ za svoje zaposlene kako bi im pomogle izbjeći zamke u praćenju terorističkih događaja. Predlaže se i dodatna edukacija novinara kako bi oni mogli provesti smjernice medijskih organizacija (195.-198.).

⁶ Indonezijski je parlament u krajem rujna 2004. godine usvojio sporni zakon koji oružanim snagama daje veću ulogu u borbi protiv terorizma. Izrada nacrtu zakona, koji bi trebao definirati moćne vojne funkcije nakon pada režima bivšeg indonezijskog predsjednika Suharta 1998. godine, trajala je godinama zbog kritika skupina za zaštitu prava čovjeka i političara. Kako prenosi agencija Reuters, vojska bi trebala biti uključena u borbu protiv terorizma čime su se do sada bavila uglavnom policija i civilne obavještajne službe. Zakon ne precizira kakvu će točno ulogu vojska imati, ali daje naslutiti da će vojska imati posebne, vrlo široke antiterorističke ovlasti.

⁷ Američko ministarstvo za domovinske sigurnosti kupuje fantomski grad u državi Novi Meksiko kako bi tamo organiziralo centar za vježbu u borbi protiv terorizma, piše u nedjelju New York Times. Playas, koji je u pustinji sjeverno od meksičke granice sedamdesetih godina sagradila jedna rudarska tvrtka, imao je do tisuću stanovnika, ali danas ih je, nakon zatvaranja rudnika bakra, preostalo tek pedesetak. Gradić će kupiti centar specijaliziran za borbu protiv učinaka terorizma New Mexico Tech. za 5 milijuna eura, precizira list. Drugi centar, Texas A and M, vodi Disaster City, mjesto izgrađeno u Teksasu gdje se u simuliranim terorističkim napadima mogu rušiti zgrade, piše New York Times.

⁸ Smjernice CBS-a obvezuju promišljenu, svjesnu pozornost i uzdržanost u pokrivanju terorizma, izbjegavanje pružanja platforme teroristu/otmičaru, izbjegavanje ometanja komunikacija vlasti, uporaba stručnih savjetnika u talačkim situacijam kako bi se izbjeglo postavljanja pitanja ili izvještavanja koje bi moglo pogoršati situaciju, poštovanje svih policijskih zapovijedi, pokušaj postizanja uravnotežene duljine izvješća, tako da vijest (o teroristima) ne utječe na objavljivanje drugih značajnih vijesti dana.

Kanali i tehnike komuniciranja odnosa s javnošću

Suvremeni odnosi s javnošću koriste sve komunikacijske kanale kako bi ostvarili svoje ciljeve. Robert Denton i Gary Woodward (1990:91) navode četiri osnovna komunikacijska kanala: elektronski mediji, tiskani mediji, izložbeni mediji (npr. panoji, itd.) i osobni kontakt. Pored navedena četiri kanala komuniciranja sasvim je opravdano dodati im i peti kanal komunikacije, a to je Internet. Ovih pet komunikacijskih kanala dr. Ivan Šiber uvjetno dijeli u tri skupine s obzirom na odnos samog komunikatora i primatelja: pasivni (plakati), dinamički (TV, radio, novine, web stranice), interakcijski (interpersonalna komunikacija, tribine, nove medijske tehnologije). (2003:181)

Suvremeni odnosi s javnošću koriste se različitim tehnikama komuniciranja kako bi njihova poruka dospjela do ciljne, unutarnje (interna) ili vanjske (eksterna) javnosti. Komunikaciju s vanjskom javnošću najčešće obavljaju stručnjaci za komunikaciju s (eksternim) medijima smješteni u odjele za medije. U svakodnevnim zadaćama ovi stručnjaci koriste se priopćenjima za javnost, najavama za medije, press konferencijama, osobnim kontaktima, razgovorima, audio i video zapisima, pismima, komentarima, e-mailovima, posjetima, oglasima, intervjuima i drugim tehnikama.

Sofisticirani kanali i tehnike komuniciranja terorističkih skupina

Terorističkim organizacijama, zbog njihovih protuustavnih aktivnosti s poteškoćama stoje na raspolaganju komunikacijski kanali koje koriste drugi akteri političke komunikacije ili odnosa s javnošću. Njihova tajnost djelovanja primorava ih na izradu sofisticiranih tehnika komuniciranja preko nekoliko komunikacijskih kanala. Najvažniji kanal komuniciranja za teroriste je internet. Pored njega ove organizacije koriste TV kao elektronički medij, agencije, novine i druge kanale. Analizu korištenja medija započet ćemo najčešće korištenim kanalom Internetom.

Internet – Globalna mreža danas je najvažniji komunikacijski kanal terorističkih organizacija. Internet je toliko važan u komunikaciji terorista

da danas možemo reći da je na sceni tzv. virtualni rat. Stručnjaci procjenjuju da danas ima oko 4.000 stranica na Internetu preko kojih se odvija «virtualni» teroristički rat i planiraju stvarni napadi. Terorističke organizacije koriste globalnu mrežu ne samo za vođenje psihološkog rata ili širenja propagande, već i za regrutiranje novih članova, prikupljanje finansijskih sredstava, istraživanje, koordiniranje akcija i dr. Na internet stranicama, primjerice Al Qaide, mogu se naći i upute za otmice, upute za sve vrste eksploziva, upute za improvizirane auto-bombe, otrove, pogubljenja i drugo. Komunikacija unutar organizacija i pojedinaca najčešće nije otvorena, već najčešće kodirana. Teroristi kodiraju podatke u okviru grafičkih ili zvučnih fileova ne narušavajući njihovu strukturu, pa čak ne mijenjajući njihovu dužinu. Tako kodirane informacije može pročitati samo onaj tko zna da takav file nosi informaciju i posjeduje odgovarajući ključ. Jedan od primjera šifrirane komunikacije može se vidjeti iz pisma koje jedan terorista šalje Aymanu Al-Zawahiriju⁹ 13. svibnja 1999 godine. U pismu stoji:

Četrdeset prijatelja našeg ugovarača iznenada je oboljelo od malarije (uhapšeni) prije nekoliko dana, nakon telegrama koji su poslali. Većina njih je ovdje (u Jemenu), a dvojica su iz zemlje ugovarača (Saudijske Arabije). (...) Čuli smo da je Al-Asmar iznenada obolio i otišao u bolnicu (zatvor). Imat će sastanak s doktorom (odvjetnikom) narednog mjeseca i vidjeti je li može biti zadržan ovdje ili će biti tretiran u njegovoj zemlji (vjerojatno u Egipt, gdje su pripadnici Al Qaide redovito bili mučeni i vješani). (...) Osman je zvao prije nekoliko dana. Kaže da je dobro, ali je na intenzivnoj njezi (pod pratnjom policije), kada se stanje poboljša, on će nazvati nas. (...) (Dani 24.9.2004.)

Kodirane poruke značajno otežavaju rad obavještajnim službama na otkrivanju terorističkih planova. Britanska služba sigurnosti MI5 stoga je otvorila novo središte za nadzor kriminala koji se planira i dogovara putem Interneta. Iz ovog središta hvataju se i dekodiraju poruke na Internetu, te čitaju kodirani e-malovi. MI5 tako pored mogućnosti prislušivanja telefona može izravno skidati sumnjive materijale. Dužnosnici britanskog ministarstva za unutarnje poslove ističu potrebu

⁹ Pismo je pronađeno u jednom prijenosnom računar Al Qaide kojeg je afganistanski dopisnik američkog Wall Street Journala Allan Cullison kupio na buvljaku u Kabulu. Kasnije se ustanovilo da je laptop bio korišten u središnjem uredu Al Qaide u Kabulu.

ovakvog središta pošto se teroristi i kriminalci sve više koriste mobitelima i Internetom za međunarodnu komunikaciju.¹⁰

Svjesni snage medija terorističke organizacije često vode i medijske kampanje. Važnost medijske kampanje za teroriste može se iščitati iz pisma Osame bin Ladena upućenog Mula Omaru 3. listopada 2001. godine. U očekivanju američkog napada na Afganistan bin Laden piše «poštovanom vođi vjernih, Mudžahidu»:

(...) Napad na Afganistan će proizvesti dugoročna ekonomska opterećenja (SAD), dovesti do daljnjeg ekonomskog urušavanja, što će Ameriku natjerati da, ako Bog da, pribjegne jedinjoj opciji koja je ostala Sovjetskom Savezu-da se povuče iz Afganistana. Naš plan trebao bi se fokusirati na sljedeće: Povesti medijsku kampanju, koja će se koncentrirati na sljedeće točke: pokušati proizvesti jaz između američkog naroda i njihove vlade; uvjeriti javnost da će ih vlada povesti u daljnji gubitak novca i života; da vlada žrtvuje interese naroda, da bi služili interesima bogatih, naročito Židova; da ih ova vlada vodi u rat da bi zaštitila Izrael i njegovu sigurnost i da se Amerika treba povući iz borbe između muslimana i Židova.

Internet ne samo da služi za internu komunikaciju između terorističkih skupina i pojedinaca, već on služi i za komunikaciju sa suprotstavljenim stranama. Mnoštvo je primjera u kojima teroristi putem svojih web sitova upozoravaju strane (neprijateljske) vlade, informiraju o svojim (zlo)djelima, preuzimaju odgovornost, prijete im, predlažu itd. Otvorimo li danas bilo koje novine, Internet stranice, teletext stranice ili neki drugi kanal komuniciranja pročitat ćemo sljedeće aktivnosti terorističkih organizacija:

(...) Dosad nepoznata skupina koja se naziva Jammāt Anasār al-Jihād al-Islamiya objavila je na internetskoj stranici da je (u nedjelju) postavila požar u židovskom društvenom centru u Parizu; skupina koju predvodi Abu Musab al-Zarquawi, koja je povezana s al-Qaidom preuzela je odgovornost za val napada u kojem je (danas) diljem Iraka poginulo 75 ljudi, kaže se u priopćenju na arapskom jeziku postavljenom na jednoj islamističkoj web stranici; militantna islamistička skupina Brigade Islambouli preuzela je odgovornost za rušenje dva ruska zrakoplova oglasivši se na stranicama Interneta koju koriste muslimanski militanti; radikalni čečenski vođa Šamil Basajev preuzeo je odgovornost za otmicu u sjevernoosetskoj

¹⁰ Balilu Kazalu (34) građaninu Sydneya sudi se pred australijskim sudom zbog optužbi za pozivanje na terorizam putem Interneta. Bazal, bivši nosač australske zračne kompanije Qantas bio je sudionik i bombaškog napada na restoran McDonalds, koja je raspisana u Libanonu.

školi u Baslanu, stoji u pismu koje je objavljeno na Internet stranici kavkazcenter.com; islamska skupina Islamski džihad u Uzbekistanu preuzela je odgovornost za bombaške napade izvedene na veleposlanstva SAD i Izraela u Uzbekistanu, objavljeno je na jednoj islamističkoj stranici; (...)

Pored ovih, moguće je navesti još veliki broj primjera koji ukazuju na važnost Interneta u komunikacijskoj strategiji i praksi terorističkih organizacija.

Televizija – Televizija je također postala važan komunikacijski kanal terorista. Zbog svoga efekta slike i tona teroristi različitim kanalima sve više dostavljaju materijale TV postajama u uvjerenju da će se njihova poruka prenijeti domaćoj i međunarodnoj javnosti. Za globalni terorizam posebno značenje imaju satelitske TV postaje i programi.¹¹ Većina islamističkih skupina, uključujući i Al Qaidu, na Bliskom istoku služi se dostupnim kanalima prema katarskoj televiziji Al Jeera. Ova relativno mlada televizijska postaja, nastala 1996. godine, predmet je rasprava u cijelom svijetu. Amerikanci je ubrajaju u «državne neprijatelje» jer su izvješćivali o događajima koje su američki mediji izbjegavali, ubijenim i ranjenim američkim vojnicima, ubijenim civilima u Iraku, bombardiranju civilnih objekata, prenosili poruke Osame bin Ladena naspram poruka iz Washingtona itd. Za razliku od Amerike u arapskim zemljama smatraju da je Al Jezeera na čelu medijske revolucije, začetnik modernog arapskog novinarstva koje se temelji na nepristranom pristupu informacijama. Treba reći da je nekim arapskim zemljama Al Jezeera zabranjena, a novinarima ove televizije zabranjen je ulazak u Saudijsku Arabiju čak i da bi obavili hadž.

Druga važna TV postaja na ovom dijelu svijeta je Al-Arabia sa sjedištem u Dubaiju. Američki ministar obrane Donald Ramsfeld izjavio je da su Al Jezeera i Al-Arabia najpopularnije televizijske stanice u Iraku i one se žestoko protive koalicijskim snagama. Da bi neutralizirao utjecaj televizija koje su redovito objavljivale poruke Sadama Huseina i Osame bin Ladena, američki ministar obrane najavio je početak emitiranja američkog satelitskog programa u Iraku.

No, bile ove TV postaje «terorističke» ili «objektivne» evidentno je da njihov signal sofisticirano koriste i Al Qaida i druge terorističke

¹¹ U ožujku 1997. godine u razgovoru za CNN, Osama bin Laden upozorio je vlasti u SAD da «prestanu provocirati Muslimane» ako «žele da eksplozije po Americi prestanu».

organizacije.¹² Putem ovog globalnog signala preneseni su između ostalog sljedeći prilozima:

(...) Arapska TV postaja Al Jezeera izvijestila je da je Islamska vojska u Iraku otela francuske novinare Georgesa Malbrunota i Christiana Chesnota i zatražila da francuska povuče svoju zabranu nošenja muslimanskih pokrivala za glavu u državnim školama u roku od 48 sati. Al Jezeera je prikazala dvije kratke videosnimke na kojima se vide dvojica novinara koji izjavljuju da su taoci skupine Islamska vojska u Iraku; Kandahar je pod punom kontrolom talibana i ni po koju cijenu mi se nećemo povući iz grada. Naprotiv, borit ćemo se do smrti da ga zadržimo i održimo šerijat, prenesena je poruku mule Omara putem TV Al Jezeera; Vođa terorističke organizacije Al-Qaide Osama bin Laden uputio je (u nedelju) pred godišnjicu vojne intervencije u Afganistanu novu prijetnju da će napasti američke ekonomske interese. Nezavisna katarska satelitska televizija Al-Jezeera emitirala je dvominutni audio-snimak za koji tvrdi da predstavlja poruku Osame bin Ladena američkom narodu. Al Jezeera je priopćila da nije jasno kad je snimak napravljen, te da ga je emitirala zato što snimljen glas "zvuči kao Bin Laden". Kazeta je dostavljena jednoj od ureda te TV, ali nije objavljeno gdje, ni kada;

Nakon posljednjeg terorističkog akta u Bosni i Hercegovini, napada Melvida Jašarevića na Veleposlanstvo SAD-a, i na domaćoj se televizijskoj sceni dogodila ekskluzivna objava video poruke teroriste.

(...) Federalna televizija (FTV) emitirala je ...specijalno izdanje svog političkog magazina *60 minuta*, u kojem je objavljena video oporuka koju je **Mevlid Jašarević** napravio prije nego što je izveo teroristički napad na Veleposlanstvo SAD-a u Sarajevu.

Mislim da nikome ne trebam objašnjavati zašto ja, inšallah, napadam Amerikance – rekao je Jašarević u video poruci. (...) (FTV 19.3.2012.)

Agencije - Zbog svoje tehničke organizacije i načina rada novinske agencije također su postale dobar kanal distribucije informacija terorističkih organizacija. Posebno su teroristima zanimljive velike svjetske agencije koje servisiraju sve važnije globalne i nacionalne medijske kuće. Među njima najzanimljiviji su AP, Reuters, AFP i neke druge. Kako sofisticirano dostaviti agencijama materijal pravo je umijeće s jedne strane,

¹² Poznato je da se Osama bin Laden obraćao samo kamerama tv postaje Al Jezeera.

a odluka o autentičnosti tih pisama prava je briga druge strane (agencije). No, analizom svjetskih medija može se vidjeti što sve agencije objavljuju s potpisom terorističkih skupina:

(...) Najmanje troje ljudi je poginulo, a još troje je ranjeno u eksploziji koja se dogodila prilikom izlaska bivšeg libanonskog ministra iz njegove kuće u Bejrutu. Odgovornost za napad preuzela je protusirijska skupina «Libanonci za slobodni i nezavisni Libanon», navodi se u priopćenju koje je faksirano dopisništvu Reutersa na Cipru (Hina/Reuters/AFP, 25. 1. 2002.); Dva službenika koja su radila na pripremi afganistanskih izbora ubijena su. Predstavivši se kao glasnogovornih talibana Abdul Latif Hakimi obratio se agenciji AFP preuzevši odgovornost za napad; (...) (Reuters 7.8.2004.)

(...) Pakistanski talibani u petak su preuzeli odgovornost za samoubilački bombaški napad na centar za obuku granične policije u sjeverozapadnom gradu Šarsadi u kojem je rano jutros ubijeno najmanje 69 osoba, a desetine su ranjene.

"To je osveta za mučeništvo... bin Ladena. Bit će još napada", rekao je talibanski glasnogovornik Ehsanula Ehsan telefonom s nepoznate lokacije. (...) (Reuters 13.5.2011.)

(...) Radikalna grupa "Kurdistanski sokolovi slobode" (TAK) preuzela je danas odgovornost za bombaški napad u centru Ankare od prije dva dana kada je ubijeno troje i ranjeno 15 ljudi i zaprijetila da je to samo početak, javila je turska novinska agencija Firat.

U poruci poslanoj putem interneta prokurorskoj agenciji Firat, grupa TAK je potvrdila da su oni izveli napad u utorak u Ankari i upozorili da je "to samo početak".

"Svuda su mete", navodi se u pisanoj poruci grupe TAK koja je zaprijetila da će proširiti nasilje po urbanim sredinama, poslije vala krvavih napada na vojne i policijske jedinice na jugoistoku Turske, prenijela je agencija AFP. (...) Firat/ AFP 22.9.2011.

Tisak – Terorističke skupine uspješno razvijaju sustav upravljanja medijima i postupno počinju koristiti sofisticirane tehnike komuniciranja. U komunikacijske kanale kojima se teroristi koriste svakako spadaju i tiskovine, posebno dnevne novine. Poznato je da je Irska Republikanska Armija (IRA) tiskala i svoje novine An Phoblacht. (McNair 2003:173) Pored ovih IRA-nih novina, teroristi često upućuju poruke i putem

londonskog ureda arapskog lista Al-Quds i londonskog lista Ashhark al-Awsat. Pored njih niz je i drugih listova koje primaju raznim kanalima informacije i priopćenja o aktivnostima terorističkih organizacija. Evo nekih primjera:

(...) U četvrtak kasno navečer u londonski list Al Quds stiglo je pismo kojim Al-Qaida preuzima odgovornost za madridski napad; U izjavi koja se pripisuje skupini povezanoj s Al-Qaidom upozorava se da tromjesečna stanka u napadima na Europu uskoro istječe, objavio je londonski list Asharq al-Awset; Lokalne indonezijske novine Straits Times objavile su da je odgovornost za napad automobilom ispred hotela Marriot u Jakarti preuzela islamistička organizacija Jemaah Islamiah. List se poziva na anonimnu dojavu jednog militanta (...) (Slobodna Dalmacija 13.3.2004.)

(...) Francuski list Le Parisien izvještava kako je u sjedište televizijske kuće Al Jazeera u Parizu stigla pošiljka sa USB memorijskom karticom na kojoj se nalaze snimke koje je načinio ubojica iz Toulousa Mohamed Merah. Francuska policija potvrdila je autentičnost snimaka koje su načinjene na dan ubojstva francuskih vojnika i na dan ubojstva rabina i djece pred školom. Pošiljka je poslana prošle srijede, isti dan kada je policija i opkolila stan Meraha, a osim memorijske kartice, u pošiljci se nalazilo se i pismo. (...) (Le Parisien 26. 3. 2012.)

Drugi kanali – Nesumnjivo je da se terorističke organizacije služe i drugim kanalima komuniciranja. Prije svega ne smije se zanemariti važnost face to face komunikacije u uvjetima tajnosti djelovanja. U osiguravanju sigurnosti komunikacija, teroristi komuniciraju međusobno, a Al-Quida u strahu presretanja e-mail poruka izdala je upute komuniciranja i putem kurira. (Dani 24.9.2004.) Nakon napada na židovsko naselje Netzarim na sjeveru gaze, odgovornost za napad preko zvučnika postavljenih u izbjegličkom logoru u Jabaliyi preuzeli su Hamas i Islamskog džihad. Komunikacija se odvija i putem telefona. Militanti često koriste telefon za prijetnje, obavijesti o podmetanju bombi i eksploziva i drugih aktivnosti.

Analizom korištenja komunikacijskih kanala, mogu se otkriti i razne, sofisticirane tehnike komuniciranja terorističkih skupina. Analiza upućuje da se teroristi koriste anonimnim pozivima na televiziji, anonimna telefonskim dojavama i prijetnjama, e-mailom; faks porukama, usmenim pozivima i obraćanjima (agencijama, televiziji, novinama), video-snimke prikazanim na televiziji i na Internetu, pismima, zvučnicima (postavljeni u izbjeglički logor), izjavama u medijima itd. Organizacijom komuniciranja s medijima bave se glasnogovornici terorističkih skupina (talibanski

glasnogovornik Abdul latif Hakimi, glasnogovornik Al Qaide Sulejman abu Gait), informativni centri (Muđahedinski informativni centar demantirao da stoji iza napada na dva službenika u Kabulu), pojedinci i dr.

Zaključak

U suvremenim i globalnoj komunikaciji, terorističke organizacije, kao akteri političke komunikacije, posve razumiju ulogu i značenje medija. Pored činjenice da su ovladali specifičnostima medija, teroristi i njihove organizacije razvijaju i sofisticirane tehnike komuniciranja s tim medijima. Naime, kako su njihove aktivnosti van ustavne, nedemokratske i zločinačke oni moraju planirati, i izvršavati svoje akcije u najvećoj tajnosti. Takva okolnost tjera ih na razvijanje posebnih, specijalnih tehnika u komunikaciji s medijima.

Kada je riječ o sinergiji medija i terorističkih aktivnosti treba naglasiti da ove organizacije koriste više komunikacijskih kanala u svom djelovanju. Razumljivo je da zbog njihovog načina rada, najviše koriste globalnu Internet mrežu u širenju svoje propagande. Internet je stoga postao najvažnije oružje u rukama terorista. Pored Interneta, terorističke organizacije djeluju i putem TV postaja. Putem televizije teroristi šalju razne informacije, ucjene, prijetnje i sve drugo što im ide u prilog. Kada koriste TV onda vode računa o globalnim dometima tih televizijskih postaja. Pored ova dva kanala teroristi koriste i tisak, radio, letke, telefon, pisma i druge kanale komuniciranja.

U komunikaciji sa svojim članstvom i simpatizerima često koriste kodirane poruke kako prikriju pravi sadržaj informacije. S druge strane mnoge zemlje članice antiterorističke koalicije razvijaju svoje sustave kako bi ušle u komunikacijski trag teroristima. Imajući u vidu ove činjenice, a u kontekstu globalne sigurnosne krize komunikacijski rat se nastavlja.

Literatura

Chomsky, N. (2002): Mediji, propaganda i sustav, Zagreb
Dani, 24. 9. 2004.

- Denton, R., Woodward, G. (1990): Political communication in America, Parger, New York
- Edelman, M. (2003): Konstrukcija političkog spektakla, Politička kultura, Zagreb
- Firat / AFP, 22.9.2011.
- FTV, 19.3.2012.
- Hina/Reuter/AFP, 25. 1. 2002.
- Hofmann, B. (2000): Unutar terorizma, Narodna knjig, Beograd.
- Klaić, B. (1988): Riječnik stranih riječi, NZ Maticе hrvatske, Zagreb.
- Klotz, R. (2001): Internet Politics: A Survey of Practices, u: R. P. Hart and D. R. Shaw (ed.): Communication in U.S. Electionsw-New Agendas LaParisian 26.3.2012.
- Lučić, I. (2002): Bosna i Hercegovina i terorizam, Gaudeamus, Br. 5-6, Mostar.
- McNair, B. (2003): Uvod u političku komunikaciju, Politička misao, Zagreb.
- Opća enciklopedija, br. 8., Š-Žva, JLZ, Zagreb 1982.
- Sapunar, M. (1998): Novi mediji i novi sustav komuniciranja, u: Zbornik radova-Novi mediji, FPZ i HINA, Zagreb
- Slavujević, Z. (1999): Politički marketing, Fakultet političkih nauka, Beograd
- Slobodna Dalmacija, 13. 3. 2004.
- Smith, C. A, Smith, K. (1994): The White House Speaks: Presidential Leadership as Persuasion, Praeger Publishers.
- Sullivan, H. M.,(2002): Djelotvoran ured za tisak – pogled iznutra, Državno tajništvo SAD, Veleposlantvo SAD u RH, Zagreb
Reuters 7.8. 2004.
- Šiber I. (2003): Politički marketing, Politička kultura, Zagreb
- Wieviorka, M. (1993): The Making of Terrorism, University of Chicago Press, Chicago
- Wilkinson, P. (2002): Terorizam protiv demokracije, Golden marketing, Zagreb
- www. terrorism.com

www.iskon.hr

www.indeks.hr

www.htnet.hr

www.hina.hr